

23.12.2021

EOAK/7777/2020

**Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen**

**Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Peter Fagerholm**

## **POLIISIN MENETTELY PANKKITILIN TAKAVARIKOIMISESSA**

### **1 KANTELU**

Kantelija arvosteli Helsingin poliisilaitoksen menettelyä pankkitilin takavarikoimisessa. Kantelijan mukaan hän ei saanut takavarikosta mitään tietoa etukäteen. Kantelijan mukaan hänelle ei yritetty myöskään soittaa, eikä hän itse saanut alussa yhteyttä tutkijaan. Kantelijan mukaan hän jäi ilman ruokaa, kun hän ei voinut käyttää tiliään. Hän kysyi lisäksi, mitä hän olisi tehnyt, jos hän olisi tarvinnut tärkeää lääkettä.

### **2 SELVITYS**

#### **2.1 Hankittu selvitys**

Kantelun johdosta hankittiin Poliisihallituksen selvitys ja lausunto.

Lausuntonsa ovat antaneet myös Poliisihallituksen poliisitoimintayksikkö sekä Helsingin poliisilaitos. Selvityksensä ovat antaneet rikosylikomisario A, rikoskomisario B ja rikosylikonstaapeli C.

Selvitykset ja lausunnot liitetään tämän ratkaisun oheen.

Lisäksi minulle on toimitettu selvitysten liitteeksi seuraavat asiakirjat:

- Poliisihallituksen ohje POL-2017-6205 rikoksella saadun hyödyn ja vakuustakavarikon tai takavarikon kohteen jäljittäminen, jäädyttäminen ja poisottaminen sekä sen liitteenä oleva ns. RIHY-ohje (salassa pidettävä, suojaustaso IV, julkisuuslaki 24.1 §:n 5 k)
- Poliisihallituksen ohjaava kirje POL-2019-5804 takavarikoidun omaisuuden hallinnasta
- Rikoksella saadun hyödyn jäljittämisen, turvaamisen ja poisottamisen tehostamiseksi hankkeen loppuraportti Valtakunnanvuodinvirastosta 2019:3

- Poliisin rikoshyötykoordinaattorin koulutustarkoituksessa antama muistio tilivarojen turvaamisesta (vain viranomaiskäyttöön, käyttö rajoitettu, suojaustaso IV, Julkisuuslaki 24.1 §:n 5 k)

Käytettävissäni on ollut myös jäljennökset rikosilmoituksesta ja takavarikkomääräyksestä ja -pöytäkirjasta asiassa - - -.

## 2.2 Tapahtumatiedot

Helsingin poliisilaitos kirjasi 12.11.2020 rikosilmoituksen lievästä petoksesta. Ilmoituksen mukaan kantelija oli 20.10.2020 myynyt asianomistajalle 30 euroa maksavan laturin. Asianomistajan mukaan hän maksoi kauppasumman sekä postikulut (yhteensä 35 euroa) kantelijan tilille, mutta hän ei koskaan saanut ostamaansa laturia.

Kantelijan käyttämä Nordean pankkitili määrättiin 13.11.2020 komisario A:n määräyksellä takavarikoitavaksi.

Takavarikkomääräyksessä - - - lukee seuraavaa:

”13.11.2020 määrätään kantelijan [nimi poistettu] Nordea Bank Oyj:n tili [tilinumero poistettu] jäädytettäväksi; tili, tilillä olevat ja tilille tulevat varat määrätään takavarikoiduiksi esitutinnan ajaksi tai kunnes toisin määrätään.

Samalla määrätään tiliin mahdollisesti liitetyt verkkopankkitunnukset takavarikoiduiksi.”

Takavarikko perustui pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n 1 momentin 2 (rikoksella joltakulta viety) ja 3 (tuomitaan menetetyksi) kohtiin. Lisätietoihin perusteluiden osalta on pöytäkirjaan kirjattu ”*Poliisilla on syytä epäillä, että tilille on ohjattu petoksella saatuja varoja*”.

Myöhemmin samana päivänä, kun tili oli takavarikoitu, poliisi sai pankilta tiliotteet. Tuolloin selvisi, että kantelijan tilillä oli vain 0.80 euroa. Tiliotteiden perustella poliisi epäili 20.10.2020 tehdyn kaupan lisäksi kahta muuta petolliseksi epäiltyä kauppaa, joista ei ainakaan 13.11.2020 mennessä ollut tehty rikosilmoituksia. Nuo kaupat oli tehty 21.10. ja 2.11.2020. Myöhemmin kuitenkin selvisi, että 21.10.2020 tehty kauppa oli toteutunut, eikä petosta ollut syytä epäillä. Sen sijaan 2.11.2020 tehdyn kaupan osalta (kauppasumma 15 euroa) oli syytä epäillä lievää petosta.

Takavarikkopöytäkirjan mukaan takavarikkoa lievennettiin 30.11.2020, mistä on seuraavanlainen kirjaus takavarikkopöytäkirjassa - - -.

”30.11.2020 kantelijan Nordea Bank Oyj:n tilin [tilinumero poistettu] osalta lievennetään takavarikkoa siten, että kantelija [nimi poistettu] saa pankin konttorissa asioimalla nostaa tililtä (ja maksaa laskuja) sellaisia varoja, joiden saanto on ilmeisen laillinen. Tällaisia varoja ovat mm. valtion, kuntien, KELAn, työtoimiviranomaisten, vakuutusyhtiöiden ja näihin rinnastettavien tahojen suorittamat maksut. Mikäli varojen alkuperästä on epäselvyyttä, asiassa voi konsultoida ryk. C, - - -.”

Takavarikko kumottiin 2.12.2020 ja tili palautettiin kantelijan käyttöön.

### 3 RATKAISU

#### 3.1 Oikeusohjeita

**Esitutkintalain (ETL) 1 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan** esitutkinnassa selvitetään asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat. Momentin 2 kohdan mukaan selvitetään myös mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi ja rikoksen johdosta tuomittavan menettämisseuraamuksen tai asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen täytäntöönpanemiseksi.

**Pakkokeinolain (PKL) 7 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan** esine, omaisuus tai asiakirja voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että: 1) sitä voidaan käyttää todisteena rikosasiassa; 2) se on rikoksella joltakulta viety; tai 3) se tuomitaan menetetyksi.

Lainkohdan 2 momentin mukaan mitä 1 momentissa säädetään, koskee myös tietoa, joka on teknisessä laitteessa tai muussa vastaavassa tietojärjestelmässä taikka sen tallennusalustalla (data). Tässä luvussa asiakirjasta säädettyä sovelletaan myös datan muodossa olevaan asiakirjaan.

**Tämän säännöksen esitöissä (HE 222/2010 vp. s. 272-273) todetaan** muun muassa seuraavaa:

”Säännös oikeuttaisi esitutkintaviranomaisen takavarikoimaan esineen, omaisuuden tai asiakirjan mutta ei velvoittaisi takavarikoimiseen missään tapauksessa. Lähtökohtana kylläkin on takavarikoiminen momentissa säädettyjen edellytysten täytyessä. Tältä osin momentin kohtiin voidaan kuitenkin katsoa liittyvän painotuseroja. Esineen, omaisuuden tai asiakirjan soveltuminen todisteeksi saattaa käytännössä olla harkinnanvaraista. Sen sijaan takavarikoimisvelvollisuus korostuisi momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa. Niistä jälkimmäisen osalta erityisasemassa ovat esineet, joiden hallussapito on rangaistavaa ja joita ei tulisi koskaan jättää sen haltuun, jolta ne on tavattu.

--

Takavarikoimisen edellytyksiin ja takavarikon kohteeseen liittyvät voimakkaasti suhteellisuusperiaate ja vähimmän haitan periaate, joista

säädetään pakkokeinolain 1 luvun 2 ja 3 §:ssä. Takavarikon on oltava järkevissä suhteissa sen aiheuttamiin haittoihin sekä loukattaviin etuihin tai arvoihin nähden.

--

Asianomistajan edun turvaamiseksi takavarikkoon voidaan panna myös käteistä rahaa. Takavarikon etuna on, että se voidaan toteuttaa vakuustakavarikkoa matalammalla kynnyksellä ja kevyemmässä menettelyssä. Jotta tällainen takavarikko voi tulla kysymykseen, täytyy poliisin haltuun otetut rahat voida yhdistää juuri kyseiseen asianomistajaan. Myös pankkitalletus voi olla takavarikon kohteena.

**Takavarikoiminen niin käteisen rahan kuin pankkitalletuksen osalta edellyttää sitä, että takavarikon perusteeseen liittyvä osuus on erotettavissa rikoksesta epäillyn muista käteisvaroista tai tilillä olevista rahoista.”**

Oikeuskirjallisuudessa (Pakkokeinolaki – Kommentaari, Satu Rantaeskola (toim.). Poliisiammattikorkeakoulu, oppikirjat 22, 2014, sivu 157) todetaan, että tilillä olevien varojen osalta tulisi pankkitiedusteluihin selvittää, onko siellä takavarikoitavia varoja. Jos tiliotteesta pystyy havaitsemaan, että tilillä on riittävä määrä varoja rikosvahinkoon nähden, mutta tilitapahtumista ilmenee, ettei tilillä ole enää kyseisellä rikoksella vietyjä varoja, on jatkossakin käytettävä vakuustakavarikkoa takavarikon sijaan. Varat ovat takavarikoitavissa, vaikka niitä olisi siirretty useampaan kertaan eri tilien tai henkilöiden välillä. Tämä edellyttää vain riittävää selvitystä siitä, että kyse on juuri rikoksella viedyistä varoista tai varoista, jotka voidaan tuomita menetetyksi. Ns. ”korvamerkityn” rahan ongelma on siten helpottunut tilillä olevien varojen osalta, mutta poistunut se ei ole, koska edelleen pitää näyttää se, että takavarikon kohteena ovat nimenomaan rikoksesta peräisin olevat varat.

Oikeuskirjallisuudessa (Esitutkinta ja pakkokeinot – Fredman, Kanerva, Tolvanen ym., Helsinki 2020, s. 681) todetaan, että rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käyttämisen edellytyksenä on aina todettu tai epäilty rikos. Rikosprosessuaalisilla pakkokeinoilla on liityntä rikosoikeudellisiin rikostunnusmerkistöihin. Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käyttäminen tulee kysymykseen vasta siinä vaiheessa, kun epäillyn rikoksen esitutkinta on alkanut. Suoritettaessa alustavia tutkintatoimia sen selvittämiseksi, onko esitutkinnan alkamiskynnys ylittynyt, eivät PKL:n mukaiset pakkokeinot vielä tule kysymykseen. Tämä koskee myös tilanteita, joissa on ryhdytty suorittamaan ETL 3:3.2:ssa säänneltyjä esitutkinnan aloittamista edeltäviä, tiedustelun tyyppisiä toimenpiteitä (”esi-esitutkinta”). ETL 3:3.3:n mukaan tutkinnanjohtaja päättää tarvittaessa siitä, ryhdytäänkö esitutkintaan.

Samassa momentissa säädetään, että asian selvittämiseksi tarpeellisiin esitutkintatoimenpiteisiin saadaan ryhtyä ennen tutkinnanjohtajan päätöstä. Tällöin voidaan ryhtyä myös alustaviin pakkokeinoksi luokiteltaviin toimenpiteisiin, esimerkiksi ottamalla kiinni rikoksesta epäilty (PKL 2:1) tai ottamalla haltuun epäiltyyn rikokseen liittyvä esine mahdollista takavarikoimista varten (PKL 7:8).

Pakkokeinolain (806/2011) 1 luvun 2 §:n mukaan pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat. (suhteellisuusperiaate)

Oikeuskirjallisuudessa (Pakkokeinolaki – Kommentaari, Satu Ranta-Eskola (toim.). Poliisiammatti-korkeakoulu, oppikirjat 22, 2014, s. 31) todetaan, että suhteellisuusperiaatteella on alkujaankin tarkoitettu sitä, että tiettyä pakkokeinoa saa käyttää vain, jos sen käytöllä saavutettava etu tai tavoiteltu päämäärä on järkevässä suhteessa pakkokeinon aiheuttamiin haittoihin tai vastakkaisiin etuihin tai arvoihin. (...) Pakkokeinosta päätettäessä on siis otettava huomioon myös kaikki ne näkökohdat, jotka puhuvat keinon käyttöä vastaan. Kokonaisharkinnassa suhteellisuusperiaatteen lähtökohdista on siis kiinnitettävä nimenomaista huomiota rikoksen vakavuuteen ja siihen oikeudenloukkaukseen, joka pakkokeinon käytöstä seuraa. Konkreettisesti, mitä lievemmästä rikoksesta on kyse, sitä enemmän harkinnassa painavat pakkokeinon sallimista vastaan puhuvat näkökohdat.

Pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan pakkokeinon käytöllä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä käytön tarkoituksen saavuttamiseksi. Momentin 2 mukaan pakkokeinon käytöllä ei saa aiheuttaa kenellekään tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa. (vähimmän haitan periaate)

Lain esitöissä (HE 222/2010 vp, s. 245) todetaan, että vähimmän haitan periaatteeseen liittyy se, että mahdollisuuksien ja tarpeen mukaan rikoksesta epäiltyä tai muuta toimenpiteen kohteeksi joutuvaa henkilöä tulisi kuulla toimenpiteen edellytyksiä harkittaessa niissäkin tapauksissa, joissa kuulemisesta ei nimenomaisesti säädetä. Usein toimenpiteen kohteena olevalla henkilöllä voi olla edellytysten arvioinnin kannalta olennaisia tietoja, jotka liittyvät nimenomaan pakkokeinon käytöstä aiheutuvaan haittaan. Kuuleminen voi esimerkiksi koskea myös pidättämisen kohtuullisuuden arviointia.

Oikeuskirjallisuudessa (Pakkokeinolaki – Kommentaari, Satu Ranta-Eskola (toim.). Poliisiammattikorkeakoulu, oppikirjat 22, 2014, s. 34) todetaan, että yleisellä tasolla vähimmän haitan periaatteen nähdään sisältävän se, että pakkokeinon kohteeksi joutuvalla aiheutetaan mahdollisimman vähän vahinkoa ja haittaa. Vähimmän haitan periaatetta sovellettaessa pakkokeinoja ei myöskään ajallisesti uloteta pidemmälle kuin sen tarkoituksen saavuttaminen välttämättä edellyttää. Se on selvää, ettei pakkokeinolla saa olla rankaisullisia päämääriä, vaan sitä tulee käyttää pelkästään laista ilmenevässä prosessuaalisessa tarkoituksessa.

Pakkokeinolain 7 luvun 13 §:n 1 momentin mukaan takavarikon toimittajan on otettava takavarikoitu esine, omaisuus ja asiakirja haltuunsa tai pantava se varmaan säilöön.

Lainkohdan 2 momentin mukaan takavarikon kohde voidaan jättää haltijalleen, jollei se vaaranna takavarikon tarkoitusta. Haltijaa on tällöin kiellettävä luovuttamasta, hukkaamasta ja hävittämästä kohdetta. Kohde on myös tarvittaessa merkittävä siten, että se selvästi havaitaan takavarikoiduksi. Haltijaa voidaan kieltää käyttämästä kohdetta.

Pakkokeinolain 7 luvun 14 §:n 1 momentin mukaan takavarikko on kumottava niin pian kuin se ei ole enää tarpeen.

Oikeuskirjallisuudessa (Esitutkinta ja pakkokeinot – Fredman, Kanerva, Tolvanen ym., Helsinki 2020, s. 938) todetaan, että takavarikko on kumottava paitsi silloin, kun edellytykset ovat lakanneet, myös silloin, kun se ei ole enää tutkinnan kannalta tarpeen.

Pakkokeinolain 7 luvun 15 §:n 1 momentin mukaan sen vaatimuksesta, jota asia koskee, tuomioistuimen on päätettävä, onko takavarikko pidettävä voimassa tai onko asiakirjan jäljennös säilytettävä käytettäväksi todisteena. Voimassa pitämisen tai säilyttämisen edellytyksenä on, että takavarikoimisen tai jäljentämisen edellytykset ovat edelleen olemassa. Lisäksi takavarikon voimassa pitäminen ei saa olla takavarikoimisen peruste ja takavarikosta aiheutuva haitta huomioon ottaen kohtuutonta. Tuomioistuin voi vaatimuksesta päättää myös, että asiakirja on takavarikossa pitämisen asemesta jäljennettävä.

Rikoslain 10 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan valtiolle menetetyksi voidaan rikosentekovälineenä tuomita 1) esine tai omaisuus, jota on käytetty tahallisen rikoksen tekemisessä; ja 2) oikeudenkäynnin kohteena olevaan tahalliseen rikokseen läheisesti liittyvä esine tai omaisuus, joka on yksinomaan tai pääasiallisesti tahallista rikosta varten hankittu tai valmistettu taikka ominaisuuksiltaan erityisen sovelias tahallisen rikoksen tekemiseen. Lainkohdan 3 momentin mukaan menetetyksi tuomitsemisen tarpeellisuutta harkittaessa on erityisesti kiinnitettävä huomiota uusien rikosten ehkäisemiseen.

Pakkokeinolain 6 luvun 1 §:n mukaan omaisuutta saadaan määrätä vakuustakavarikkoon sakon, rikokseen perustuvan vahingonkorvauksen tai hyvityksen taikka valtiolle menetettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamisen turvaamiseksi. Edellytyksenä vakuustakavarikon määräämiselle on, että omaisuus kuuluu henkilölle, jota on syytä epäillä rikoksesta tai joka voidaan rikoksen johdosta tuomita korvaamaan vahinko tai maksamaan hyvitystä taikka menettämään valtiolle rahamäärä, ja on olemassa vaara, että mainittu henkilö pyrkii välttämään sakon, vahingonkorvauksen, hyvityksen tai rahamäärän maksamista kätkemällä tai hävittämällä omaisuuttaan, pakenemalla tai muulla näihin rinnastettavalla tavalla.

### 3.2 Yleisiä näkökohtia pankkitilin ja tilivarojen takavarikoimisesta

Takavarikko on pakkokeino, jolla määrätty *esine, omaisuus tai asiakirja* otetaan viranomaisten haltuun tai erotetaan haltijansa määräysvallasta, koska se voi olla todisteena rikosasiassa, on viety joltakulta rikoksella tai voidaan tuomita valtiolle menetetyksi.

Voimassa olevan pakkokeinolain esitöissä (HE 222/2010 vp, s. 91) todetaan, että sana ”esine” oli aikaisemman takavarikkosäännöksen soveltamedellytysten kannalta liian suppea. Esineen voidaan tulkita käsittävän vain irtaimen omaisuuden, eikä esimerkiksi kiinteistöä. Esine kuvaa esitöiden mukaan huonosti pankkitilillä olevia varoja, joita voi luonnehtia saamisoikeuksiksi. Kiinteistö tai saamisoikeus voidaan määrätä valtiolle menetetyksi esimerkiksi rikoksella saatuna hyötynä. Edellä mainittu epäselvyys poistettiin lisäämällä säännökseen sana ”omaisuus”.

Myös tieto voi olla takavarikon kohteena pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n 2 momentin mukaisesti. Tiedolla tarkoitetaan tuon lainkohdan mukaan dataa, joka on teknisessä laitteessa tai muussa vastaavassa tietojärjestelmässä taikka sen tallennusalustalla. Se, mitä pakkokeinolaissa säädetään asiakirjan takavarikoimisesta, koskee myös dataa.

Pidän kyseenalaisena, voidaanko pankkitiliä (tilinumero) luokitella omaisuudeksi, toisin kuin pankkitilillä olevia varoja (tai pikemminkin niihin kohdistuvaa saamisoikeutta). Pankkitilillä/tilinumerolla itsessään ei liene arvoa. Pankkitili ei ole myöskään esine – se ei ole olemassa fyysisessä muodossa (vrt. entinen pankkikirja). Pankkitilin osalta kyse on lähinnä yllä mainitun kaltaisesta data -tyyppisestä tiedosta. Tilejä luodaan, käytetään ja lakkautetaan pankkien tietoverkoissa. Pankkitiliin liittyy käyttöoikeus (mm. verkkopankkitunnuksia ja pankkikorttia käyttäen), joka perustuu tilipankin ja tilinomistajan väliseen sopimukseen. Tilin omistajalla (ja käyttöoikeuden haltijoilla) on oikeus käyttää tilillä olevia varoja.

**Pakkokeinolaissa tai sen esitöissä ei ole käsitelty pankkitilin vaan vain tilillä olevien varojen takavarikoimista.**

Oikeuskirjallisuudestakaan ei ole löydettävissä kannanottoja pankkitilin takavarikoimisesta. Myöskään Poliisihallituksen minulle toimittamissa ohjeissa ei ole juurikaan käsitelty pankkitilin takavarikoimista. Kohdassa 2 mainitussa koulutusmuistiossa (tilivarojen turvaamisesta) on vain viitattu julkiseen valtakunnanvoudin rikoshyötyhankkeen loppuraporttiin. Siinä todetaan, että ”jos oletetaan, että tileillä voi olla takavarikoitavia varoja, tällöin on mahdollista tehdä takavarikkomääräys ja pyytää sulkemaan yksilöityjä tilejä. Yleensä samanaikaisesti pyydetään tarkempia tietoja tileistä ja tilitapahtumista tekemällä pankkitiedustelu. Tiliotteilta ilmenevien tilitapahtumien perusteella on mahdollista tehdä tarkempaa pakkokeinolajin valintaa yhdessä syyttäjän kanssa.”

Oikeuskäytännössäkään ei näytä olevan löydettävissä juurikaan tapauksia, jossa pankkitilien takavarikkoa olisi arvioitu tuomioistuimessa taikka pankkitili olisi tuomittu valtiolle menetetyksi. Rikosylikomisario A on kuitenkin viitannut selvityksessään Pohjois-Savon käräjäoikeuden tuomioon 19/154743 (tuomio annettu 11.12.2019) jossa vastaajan tyhjä tili ja verkkopankkitunnukset tuomittiin valtiolle menetetyiksi. Vastaaja tuomittiin mainitussa tapauksessa yli kahdeksastakymmenestä petoksesta. Tuomio on lainvoimainen.

A viittaa myös toiseen ratkaisuun, jossa Helsingin käräjäoikeus oli hakijan pyynnöstä arvioinut muun muassa pankkitilin takavarikon edellytyksiä (Helsingin käräjäoikeuden päätös takavarikkoasiassa 3688, 20.11.2021, Asianumero PK 15/9091). Tuossa asiassa hakija oli vaatinut takavarikon kumoamista ja tilinkäyttöoikeuden palauttamista. Käräjäoikeus kumosi takavarikon niiltä osin kuin se koski epäillyn tilille mahdollisesti tulevia varoja. Muilta osin takavarikko pidettiin voimassa.

Tiedossani ei ole ylempien oikeusasteiden päätöksiä pankkitilin takavarikosta, eikä edellä mainittujen lisäksi sellaisia ole selvityksissä tai lausunnoissakaan tuotu esiin. Totean, että käräjäoikeuksien ratkaisuksista ei tarkemmin käy ilmi, millaiseen oikeudelliseen päättelyyn ne ovat perustuneet.

Joka tapauksessa totean, että epäillyn jokapäiväisen elämän kannalta on merkittävä ero sillä, takavarikoidaanko tilillä olevat rikoksella viedyiksi yksilöitävissä olevat varat vai koko pankkitili ja siihen liittyvät verkkopankkitunnukset.

**Tilivarioihin** kohdistuvan takavarikon osalta poliisin takavarikoimat varat tulee voida yhdistää tiettyyn tutkittavana jo olevaan epäiltyyn rikokseen ja takavarikon perusteeseen liittyvä asianomistajan osuus tulee olla erotettavissa rikoksesta epäillyn muista käteisvaroista tai tilillä olevista rahoista.



Tämä **tarkkarajaisuusvaatimus** estää nähdäkseni poliisia takavarikoimasta sellaisia rahavaroja, joita ei ole syytä olettaa nimenomaan tuolla rikoksella viedyiksi. Poliisin ohjeistuksessa pidetään ensisijaisena vaihtoehtona sitä, että takavarikoidut tilivarat talletetaan poliisiyksikön tulotilille, eli käytännössä siirretään pois epäillyn tililtä. Ohjeiden mukaan tilipankkia voitaisiin myös kieltää luovuttamasta takavarikon kohteena olevia tilivaroja rikoksesta epäilylle. Yksilöidyllä tilivarojen takavarikoimisella ei siis käsitykseni mukaan lähtökohtaisesti estetä tilinomistajaa käyttämästä tilillä olevia muita varoja tai sinne tulevaisuudessa tulevia varoja.

**Pankkitilin ja pankkitunnusten** takavarikoiminen taas - riippumatta sen perusteesta - tarkoittaa selvityksissä esitetyn perusteella käytännössä sitä, että kaikki tilillä olevat ja myös sinne tulevat varat ovat täysin riippumatta niiden alkuperästä takavarikon voimassaolon aikana tilinomistajan (ja käyttöoikeuden haltijoiden) ulottumattomissa, ellei takavarikkomääräystä ole tältä osin tarkemmin yksilöity taikka pidättämisen oikeutettu virkamies tapauskohtaisesti toisin määrää. Nyt käsillä olevassa tapauksessakin kantelijan tilillä olleet ja tilille tulleet varat olivat tilin takavarikosta johtuen kantelijan ulottumattomissa, kunnes takavarikkoa lievennettiin tutkinnanjohtajan päätöksellä. Rikosylikonstaapeli C:n mukaan, kun tili takavarikoidaan, tilillä olevat ja tilille mahdollisesti tulevat varat päätyvät käytännössä viranomaisen valvonnan alle.

Totean, että tietyllä rikoksella viedyksi yksilöitävissä olevat tilivarat voidaan takavarikoida pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n 1 momentin 2 kohdan perusteella. Puheena olevan kaltaisissa myyntipetosjutuissa, eli kun epäilty on toista erehdyttämällä saanut tililleen oikeudettomasti rahaa, ei muita tilivaroja, pankkitiliä sellaisenaan ja verkkopankkitunnuksia voida lähtökohtaisesti takavarikoida tämän lainkohdan perusteella. Tämä edellyttäisi, että on syytä olettaa, että muutkin tilivarat, tili ja verkkopankkitunnukset olisi toiselta rikoksella viety. Eri asia on, että käsitykseni mukaan pankeilla on sinänsä tällaisissa tapauksissa itse mahdollisuus pankkien yleisien tiliehtojen mukaisesti sulkea tilejä ilman takavarikkoakin, mikäli epäillään tilin väärinkäyttöä tai tilinkäytön turvallisuus on muutoin vaarantunut.

Mikäli pankkitilin tai verkkopankkitunnusten taas arvioidaan myyntipetoksissa olevan **rikoksente koväline**, ne voitaneen ainakin lain sanamuodon perusteella takavarikoida pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdan nojalla. Käsitykseni mukaan tilin takavarikko tämän lainkohdan perusteella ei saisi estää tilinomistajaa tai muita tilinkäyttöoikeuden haltijoita käyttämästä tilillä olevia laillisia varoja, joita ei ole erikseen takavarikoitu pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla.

Selvityksen mukaan poliisilaitoksella käytännön mukaisesti takavarikkopäätöksessä tili määrätään "jäädettäväksi". Totean, että pakkokeinolaki ei tällaista toimenpidettä tunne (vrt. laki rahanpesun selvittelykeskuksesta 6 §).

Lopuksi totean yleisesti, että takavarikon edellytykset on mahdollista saattaa tuomioistuimen arvioitavaksi. Pakkokeinolain mukaan sen vaatimuksesta, jota asia koskee, tuomioistuimen on päätettävä, onko takavarikko pidettävä voimassa. Viime kädessä siis tuomioistuin ratkaisee, onko takavarikolle olemassa perusteita ja pidetäänkö takavarikko voimassa. Tästä huolimatta katson olevan perusteltua käsitellä kantelijan asiaa, koska sen herättämillä kysymyksillä on yleisempää periaatteellista merkittävyyttä.

### 3.3 Kantelijan pankkitilillä olevien varojen ja sinne tulevien varojen takavarikko

A:n mukaan kantelijan rikoshistoriasta ilmeni, että häntä oli epäilty samaan pankkitiliin liittyen kaksi kertaa aiemmin (10.3. - 27.6.2019 ja 23.3.2020) vastaavista myyntipetoksista, joten tämän vuoksi päädyttiin tilin takavarikoimiseen. A:n mukaan, vaikka tilillä oli vain 0.80 euroa, oli tilitapahtumien perusteella syytä epäillä myös kahta muuta petosrikosta. Näistä asianomistajat eivät olleet vielä tehneet rikosilmoitusta. Lisäksi epäillyn rikostausta huomioiden oli A:n mukaan olemassa mahdollisuus, että tilille olisi voinut tulla lisää petoksiin liittyviä suoritteita takavarikon jälkeisinä päivinä. Näiden seikkojen vuoksi takavarikkoa ei A:n mukaan haluttu purkaa välittömästi, vaikka poliisille ilmoitetun ja kahden muun ilmeisen petosrikoksen rahavarat olikin jo ehditty nostaa tililtä ja tili oli takavarikon hetkellä käytännössä tyhjä.

C:n mukaan hän lähetti A:n laatiman takavarikkomääräyksen pankille 13.11.2020, jonka jälkeen pankki toimitti tiliotteet. Selvitysten mukaan nämä saapuvat samana päivänä. Kantelijan pankkitilillä olevat varat määrättiin takavarikoitavaksi siis ennen kuin oli selvitystä siitä, oliko tilillä ylipäänsä pakkokeinolain nojalla takavarikoitavaksi soveltuvia tuossa vaiheessa epäillyllä rikoksella viedyiksi yksilöitävissä olevia varoja. Todettakoon, että kaupasta oli tuossa vaiheessa kulunut jo useita viikkoja, eikä kyse nähdäkseni ollut enää ns. kiiretilanteesta. Se mitä selvityksissä on esitetty pankkien välisestä rahaliikenteestä (rahat siirtyvät saman pankin välillä samana päivänä, muutoin 1-3 päivän kuluessa) kantelijalla oli nähdäkseni ollut runsaasti aikaa nostaa asianomistajalta saatuja rahoja. Käsitykseni mukaan nyt käsillä olevassa tapauksessa olisi ollut perusteltua selvittää ensin tiliotteiden avulla sitä, oliko kantelijan tilillä ylipäänsä takavarikoitavissa olevia varoja (eli jotka voitiin yksilöidä kyseiseltä asianomistajalta viedyiksi), ja vasta tämän jälkeen arvioida takavarikon edellytyksiä.

Pidänkin ylipäänsä ongelmallisena, mikäli päätetään takavarikosta ilman selvitystä siitä, onko tilillä ylipäättään pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla takavarikoitavaksi soveltuvia varoja. Totean myös, että se, että kantelijalla oli ns. entisyyttä, ei sellaisenaan ole peruste tilivarojen takavarikoimiselle. Tämän on todennut myös Poliisihallitus.

Joka tapauksessa käsitykseni mukaan **takavarikkoa ei ole voitu jatkaa pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n 1 momentin 2 kohdan (rikoksella joltakulta viety) perusteella, kun poliisin tietoon on tullut, ettei kantelijan tilillä 13.11.2020 ollut kuin 0,80 euroa.** Kantelijan tilillä ei ollut enää varoja, jotka olisi voitu yksilöidä rikoksella joltakulta viedyiksi. Myös Poliisihallitus toteaa, että takavarikon jatkaminen vielä melko pitkään senkin jälkeen, kun oli käynyt ilmi, ettei tilillä ollut enää tutkittavaan rikokseen liittyviä varoja, on oikeudellisesti tulkinnanvaraista.

Totean samalla, ettei ole esitetty perusteita sen tueksi, että takavarikkoa olisi voitu jatkaa myöskään sen perusteella, että tilille olisi mahdollisesti tulossa lisää petoksiin liittyviä rahoja. Korostan, että pakkokeinolain 7 luku 1 §:n säännös ei salli takavarikkoa "varmuuden vuoksi" taikka muutoinkaan ennakkollisena. Poliisihallituskin on todennut, että **ennakkollinen takavarikko** tilille tulevaisuudessa mahdollisesti tulevien varojen osalta vaikuttaa lain sanamuodon mukaisen tulkinnan näkökulmasta ongelmalliselta. Ennakollinen takavarikko saattaisi Poliisihallituksen mukaan tulla kuitenkin kyseeseen tilanteessa, jossa samaan rikokseen liittyviä varoja tulisi tilille useammassa erässä tai liittyen esimerkiksi pankkien välisen rahaliikenteen viiveisiin (vrt. lähetyksen ennakkollinen takavarikointi tietyin edellytyksin, pakkokeinolaki 7 luvun 5 ja 6 §). Ei ole kuitenkaan esitetty, että nyt käsillä olevassa tapauksessa olisi ollut kyse tällaisesta tilanteesta. Poliisihallitus katsoo muutoin ongelmalliseksi takavarikon ulottamisen tilille tulevien uusiin rikoksiin liittyvien varojen osalta. Näiden kohdalla voisi sen mukaan olla perustellumpaa tehdä uusi takavarikkopäätös, sen sijaan, että nämä rikokset yhdistetään aiemman rikoksen perusteella tehtyyn pakkokeinoon.

Poliisihallitus toteaa myös, että yleisesti ottaen pakkokeinot voivat kohdistua ainoastaan konkreettisesti tutkittavana olevaan yksittäiseen rikokseen, eikä niitä voida käyttää uusien rikosten paljastamistarkoituksessa. Yhdyn Poliisihallituksen näkemukseen. Korostan, että rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käyttäminen tulee kysymykseen vasta siinä vaiheessa, kun epäillyn rikoksen esitutkinta on alkanut.

Totean käytettävissäni olevan aineiston perusteella, että kantelijan tilillä olleiden ja tilille mahdollisesti tulevien varojen osalta ei ole ollut edellytyksiä takavarikolle. Totean, että takavarikkomääräys on käytännössä voinut koskea vain kantelijan tilille tulevia varoja, koska tili oli takavarikkohetkellä käytännössä tyhjä. Nähdäkseni tällainen ”ennakollinen” takavarikko, joka ei myöskään ole liittynyt tutkittavana olleeseen rikokseen, ei ole ollut pakkokeinolain mukainen.

### 3.4 Kantelijan pankkitilin ja verkkopankkitunnusten takavarikko

Rikosylikomisario A:n mukaan myyntipetosten torjunnassa on Helsingin poliisilaitoksessa sovellettu eri pakkokeinoja. Tietyissä myyntipetoksissa on takavarikoitu rikoksissa käytetty pankkitili, jonne on ohjattu petoksilla hankittua rahaa. Pankkitilin lisäksi on takavarikoitu tapauskohtaisesti myös tiliin liitetyt verkkopankkitunnukset sen estämiseksi, ettei tilillä olevia varoja voisi siirtää pois jollekin toiselle tilille. Pyrkimyksenä on A:n mukaan takavarikoida tilille petosten johdosta tulleet rahat, mutta takavarikkoa ei useinkaan pystytä kuitenkaan kohdistamaan tiettyyn jo takavarikon hetkellä tiedossa olevaan yksittäiseen rikokseen ja siihen liittyvään rahasuoritukseen.

A:n mukaan pankkitili on myyntipetostapauksessa rikokseen olennaisesti liittyvä rikoksentekoväline, koska ilman pankkitiliä myyntipetosrikos ei olisi mahdollinen. A:n mukaan tällainen olennainen rikoksentekoväline voidaan takavarikoida ja tuomioistuim voi määrätä rikoksentekovälineen valtiolle menetetyksi. A kuitenkin myöntää, että menettämisseuraamusta viedään myyntipetostapauksissa harvoin loppuun saakka, eli tuomioistuimen päätettäväksi.

A kertoo myös muun muassa seuraavaa:

”Vaikka takavarikossa varsinaisena perusteena on, että tuomioistuin voi tuomita rikoksentekovälineen valtiolle menetetyksi, niin yhtä lailla taustalla vaikuttaa se, että takavarikkomääräyksellä on tarkoituksena estää rikoksen kautta tilille tullevien varojen hävittäminen. Takavarikolla pyritään siis myös mahdollistamaan tilillä olevien varojen haltuunotto ja sitä kautta turvaamaan asianomistajan/asianomistajien etu ja varojen palauttaminen. Koska kyse on edellä kuvatuista syistä ns. kiiretilanteesta, niin takavarikko on käytännössä ainoa käyttökelpoinen pakkokeino asianomistajien etujen turvaamiseksi.”

A:n selvityksessä esitetyn johdosta voitaneen olettaa, että pankkitilin ja verkkopankkitunnusten takavarikko on perustunut pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohtaan (voidaan tuomita menetetyksi). Näyttää A:n selvitysten perusteella siltä, että takavarikolla on kuitenkin käytännössä pyritty lähinnä estämään tulevien tilivarojen hävittäminen. Korostan, että harkittaessa takavarikkoa edellä mainitun lainkohdan perusteella, on yksinomaan arvioitava sitä, onko syytä olettaa, että pankkitili tullaan tuomitsemaan menetetyksi.

Kyse on mielestäni tältä osin sen laatuudesta harkinnasta, että poliisin olisi näissä tapauksissa syytä keskustella asiasta syyttäjän kanssa ja linjata yleisemminkin toimintatavat. Selvityksistä tai lausunnoista ei käy ilmi, että näin olisi tehty.

Joka tapauksessa pidän hyvin ongelmallisena, jos **takavarikoimalla pankkitili ja verkkopankkitunnukset** edellä mainitun lainkohdan perusteella tosiasiallisesti **ohitetaan lainsäätäjän tarkkarajaisuusvaatimus takavarikoitavien tilivarojen osalta**. Käsitykseni mukaan pankkitilin takavarikko ei siis automaattisesti ilman yksilöityä takavarikkoperustetta ja -määräystä ulotu koskemaan kaikkia tilillä olevia varoja taikka sinne tulevia varoja.

Toteankin käytettävissäni olevan aineiston perusteella, että siltä osin kuin takavarikko on kohdistunut kantelijan pankkitiliin ja verkkopankkitunnuksiin, takavarikkoa ei ole takavarikkomääräyksessä taikka minulle annetuissa selvityksissä perusteltu oikeudellisesti kestäväällä tavalla. Näyttää mielestäni ilmeiseltä, että tilin ja verkkopankkitunnusten takavarikon **tosiasiallinen tarkoitus on ollut pyrkiä estämään tilille mahdollisesti tulevien varojen hävittäminen**, vaikka lainkohdan nimenomainen tarkoitus on turvata se, että tuomioistuimien voi käyttää sille kuuluvaa harkintavaltaa menettämisseuraamuksen osalta. Tilin takavarikko on pidetty voimassa vain niin pitkään, että on voitu varmistua siitä, ettei tilille tule (jollain) rikoksella vietyjä rahoja. Tätä päätelmää mielestäni vahvistaa se, että C:n mukaan A halusi vielä ennen takavarikon purkamista tiliotteilla varmistaa, ettei tilille ollut siihen mennessä tullut rikoksella vietyjä varoja. Muutoinkin on A:n selvityksen perusteella mielestäni ilmeistä, ettei ole ollut tarkoitustakaan pitää takavarikkoa voimassa siten, että tuomioistuimien voisi käytännössä käyttää sille kuuluvaa harkintaa menettämisseuraamuksen osalta. Näyttääkin siltä, että tältä osin takavarikkoa on käytetty toisessa tarkoituksessa kuin mitä lainsäätäjällä on tarkoittanut, eli menetelty poliisilain 1 luvun 5 §:ssä säädetyn **tarkoitussidonnaisuuden periaatteen vastaisesti**.

Totean vielä sen, että sekä rikoskomisario B että Helsingin poliisilaitos ovat viitanneet siihen, että pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaisella takavarikoinnilla myös **ehkäistään uusia rikoksia**. Totean kuitenkin, että vaikka käräjäoikeus rikoslain 10 luvun 4 §:n 3 momentin nojalla tulee menetetyksi tuomitsemisen tarpeellisuutta harkittaessa kiinnittää huomiota erityisesti uusien rikosten ehkäisemiseen, tämä ei tarkoita, että poliisi voisi esitutkinnan aikana käyttää takavarikkoa yksinomaan rikoksia ennalta estävässä tarkoituksessa.

### 3.5 Suhteellisuusperiaate ja vähimmän haitan periaate

Olen edellä katsonut, että tilivarojen takavarikolle ei ole ollut laillisia edellytyksiä, eikä pankkitilin takavarikkoa ole perusteltu oikeudellisesti kestäväällä tavalla. Tästä huolimatta pidän tarpeellisena arvioida myös sitä, huomioitiinko takavarikosta päättäessä ja sen kestossa pakkokeinolaissa säädetyt suhteellisuusperiaate ja vähimmän haitan periaate.

Takavarikko ei sinänsä ole sidottu rikoksen törkeysasteeseen. Pakkokeinojen soveltuvuutta arvioitaessa tulee kuitenkin aina huomioida pakkokeinolaissa säädetyt suhteellisuusperiaate ja vähimmän haitan periaate. Kuten oikeuskirjallisuudessa on todettu, pakkokeinosta päätettäessä on otettava huomioon myös ne näkökohdat, jotka puhuvat pakkokeinon käyttöä vastaan. Kokonaisharkinnassa suhteellisuusperiaatteen lähtökohdista on siis kiinnitettävä nimenomaista huomiota rikoksen vakavuuteen ja siihen oikeudenloukkaukseen, joka pakkokeinon käytöstä seuraa. Mitä lievemmästä rikoksesta on kyse, sitä enemmän harkinnassa painavat pakkokeinon sallimista vastaan puhuvat näkökohdat.

Arvioitaessa pakkokeinoja tulee ottaa huomioon pakkokeinosta aiheutuva haitta. Totean, että henkilökohtainen pankkitili ja verkkopankkitunnukset voidaan yleisen elämäkokemuksen perusteella pitää jokapäiväisen elämän kannalta hyvinkin tärkeitä. Henkilökohtaisella käyttötilillä on varoja, joilla ihminen voi hankkia itselleen välttämättömiä perustarvikkeita, kuten ruokaa tai lääkkeitä. Tilivaroilla maksetaan myös ihmisarvoisen elämän kannalta tärkeitä laskuja, kuten asunnonvuokra. Totean kuitenkin, että tilin merkityksen voi tapauskohtaisesti arvioida olevan perustellusti toisenlainen, mikäli tili on luotu yksinomaan rikoksia varten.

Totean, että kantelijaa epäiltiin lievästä petoksesta, josta voidaan tuomita vain sakkorangaistus (rikoslain 36 luvun 3 §). Epäilty rikoshyöty oli 35 euroa. Totean selvennyksenä, että päättäessään takavarikosta poliisi ei ainakaan selvitysten perusteella epäillyt kantelijaa muista kuin edellä mainitusta rikoksesta.

Totean myös, että takavarikko kohdistui ilmeisestikin kantelijan käyttötiliin, jonne tuli myös hänelle kuuluvia, kiistatta täysin laillisia varoja, kuten Kelan tukia. Epäselväksi jää, oliko tämä seikka poliisin tiedossa takavarikosta päättäessä. Joka tapauksessa totean, että kantelija oli selvitysten perusteella käyttänyt kyseistä tiliä aikaisemmin myyntipetoksissa, joita poliisi oli tutkinut. Ei ole kuitenkaan esitetty, että kantelija olisi luonut tätä tiliään nimenomaan rikoksia varten, kuten selvityksissä on todettu olevan yleistä myyntipetoksissa. Tätä mielestäni tukee myös sekin tosiseikka, että poliisin epäilyistä huolimatta verkossa tehdyistä kolmesta kaupasta vain kahteen voitiin osoittaa liittyneen petosepäily.

A on selvityksessään viitannut joihinkin tuomioihin, joissa pienistä yksittäisistä rahasummista huolimatta petoksia ei ole pidetty lievinä, vaan niiden suunnitelmallisuuden vuoksi perusmuotoisina petoksina. A:n mukaan kantelijan rikostaustaa huomioiden oli syytä epäillä, että teot saattaisivat nyt käsillä olevassa tapauksessa tulla arvioitavaksi petoksina. A:n mukaan tilin takavarikko ei ollut suhteellisuus- tai vähimmän haitan periaatteen vastaista.

Poliisihallitus on katsonut, että takavarikko **toimenpiteenä** on ollut suhteellisuus- ja vähimmän haitan periaatteen mukaista, vaikka rikoshyöty on ollut melko pieni. Poliisihallituksen mukaan takavarikon keston voidaan kuitenkin katsoa olleen liian pitkä ottaen huomioon, että takavarikko kohdistui kantelijan koko tiliin.

Poliisihallitus toteaa yleisemmin, että mikäli pankkitili voidaan yksittäistapauksissa ilmi käyneiden olosuhteiden perusteella arvioida rikosentekovälineeksi siten, että tekijän ilmeisenä tarkoituksena on ollut nimenomaisesti tiliä tai useampia tilejä hyväksi käyttäen tehdä rikoksia, voidaan koko tilin takavarikkoa pitää lähtökohtaisesti puolustettavampana, kuin niissä tilanteissa, joissa tilin takavarikointi perustuu ainoastaan yhdelle asianomistajalle tulevan (pienehkön) omaisuuserän palauttamiseen.

Totean, että poliisi on itse kirjannut tutkittavaksi rikokseksi lievän petoksen. Katson käytettävissäni olevan aineiston perusteella, että takavarikko nyt käsillä olevassa tapauksessa on ollut sekä **suhteellisuusperiaatteen että vähimmän haitan periaatteen vastaista**. Perustelen näkemystäni sillä, että kyse on ollut hyvinkin lievästä rikosepäilystä, jossa epäiltyä rikosvahinkoa voidaan pitää varsin vähäisenä. Huomioon on otettava se, että kantelija voidaan mahdollisessa tulevassa oikeudenkäynnissä tuomita myös vahingonkorvauksiin. Mielestäni kantelijan tilin ja verkkopankkitunnusten takavarikoiminen, joka käytännössä esti kantelijan tilillä olevien laillisten varojen käytön, oli asian laatuun nähden tässä yksittäistapauksessa ylimitoitettu pakkokeino. Takavarikko esti kantelijaa käyttämästä tiliään yli kahden viikon ajan. Yhdyn Poliisihallituksen näkemykseen siitä, että pankkitilin takavarikko pidettiin voimassa liian pitkään. Tilin takavarikoiminen aiheutti mielestäni kantelijalle kohtuutonta haittaa. Kantelijan oman kertomansa mukaan hän ei voinut ostaa ruokaa. Vaikka takavarikkoa lievennettiin 30.11.2020, kantelija ei ilmeisestikään silloinkaan voinut käyttää tiliään muutoin kuin henkilökohtaisesti asioimalla Nordea pankin konttorissa.

#### 4 YHTEENVETO JA TOIMENPITEET

Olen edellä kohdassa 3.3 katsonut muun muassa, ettei kantelijan tilillä olleiden ja tilille mahdollisesti tulevien varojen osalta ole ollut edellytyksiä takavarikolle. Olen pitänyt ylipäänsä ongelmallisena, mikäli takavarikosta päätetään ilman selvitystä siitä, onko tilillä ylipäätään pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n 1 momentin 2 kohdan (rikoksella joltakulta viety) nojalla takavarikoitavaksi soveltuvia varoja. Olen myös katsonut, että tilille mahdollisesti tulevien varojen ”ennakollinen” takavarikko, joka ei myöskään liittynyt takavarikon perusteena olleeseen epäiltyyn lievään petokseen, ei ole ollut pakkokeinolain mukainen.

Kohdassa 3.4 olen katsonut, ettei takavarikkoa ole pankkitilin ja verkkopankkitunnusten osalta perusteltu oikeudellisesti kestäväällä tavalla. Olen pitänyt hyvin ongelmallisena, jos takavarikoimalla pankkitili ja verkkopankkitunnukset pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdan (voidaan tuomita menetetyksi) perusteella tosiasiallisesti ohitetaan lainsäätäjän tarkkarajaisuusvaatimus takavarikoitavien tilivarojen osalta. Takavarikon tosiasiallinen tarkoitus näyttää olleen estää tilille mahdollisesti tulevien varojen hävittäminen, vaikka edellä mainitun lainkohdan nimenomainen tarkoitus on turvata se, että tuomioistuin voi käyttää sille kuuluvaa harkintavaltaa menettämisseuraamuksen osalta. Tältä osin näyttää siltä, että takavarikkoa on käytetty toisessa tarkoituksessa kuin mitä lainsäätäjä on tarkoittanut eli tarkoitussidonnaisuuden periaatteen vastaisesti.

Kohdassa 3.5 olen pitänyt poliisin takavarikkoa nyt käsillä olevassa tapauksessa sekä suhteellisuusperiaatteen että vähimmän haitan periaatteen vastaisena. Tilin ja verkkopankkitunnusten takavarikoiminen on käsitykseni mukaan ollut asian laatuun nähden ylimitoitettu pakkokeino. Takavarikko esti kantelijaa käyttämästä tiliään yli kahden viikon ajan, eikä hän kertomansa mukaan voinut esimerkiksi ostaa ruokaa.

Nyt tutkimani kantelu herättää myös yleisempiä kysymyksiä. Takavarikolla kuten muillakin pakkokeinoilla puututaan epäiltyjen perusoikeuksiin. Pakkokeinolainsäädännön tuleekin olla täsmällistä ja tarkkarajaista. Lisäksi korostan, että perustuslaissa turvattujen perusoikeuksien suoja vesittyy, jos niihin puuttumisen mahdollistavien pakkokeinojen käytön edellytyksiä ei tulkita asianmukaisen tiukasti. Laajentavat tulkinnat ovat hyvin ongelmallisia. Tähän liittyen totean, että edellytysten täytyessä poliisi voi tarvittaessa käyttää vakuustakavarikkoa; takavarikon käyttöalaa ei pidä ulottaa alueelle, johon vakuustakavarikko on tarkoitettu.



Lainsäädäntö sallii sen, että pankkitilillä jo olevat rikoksella asianomistajalta viedyksi yksilöitävissä olevat varat voidaan tiettyjen edellytysten täytyessä takavarikoida. Tältä osin en näe lainsäädännön taikka poliisin nykyisten ohjeistuksen kannalta ongelmia. Sen sijaan kuten olen edellä todennut, epäillyn tilille takavarikkopäätöksen jälkeen mahdollisesti myöhemmin tulevien varojen ”ennakollinen” takavarikointi ei ole sallittua.

Pakkokeinolaissa ei ole nimenomaisia säännöksiä siitä, että pankkitilien käyttö voitaisiin estää esimerkiksi asianomistajien etujen turvaamiseksi. Lain esitöissä on käsitelty vain tilillä jo olevien varojen takavarikkoa eikä lainsäätäjät näytä arvoineen muita tilanteita. Myöskään oikeuskirjallisuudesta tai oikeuskäytännöstä ei näytä olevan saatavissa perusteltuja linjanvetoja tilin ja verkkopankkitunnusten takavarikoimisesta.

Tilin ja verkkopankkitunnusten takavarikoimisen osalta ei ilmeisestikään ole olemassa poliisihallinnossa sisäistä ohjeistusta. Näyttää siltä, että pankkitilin takavarikko on Helsingin poliisilaitoksen osalta ainakin sen petosrikosyksikössä muodostunutta käytäntöä. Epäselväksi jää, onko tällainen takavarikkokäytäntö voimassa myös muissa poliisilaitoksissa.

Pidän sinänsä hyvinkin ymmärrettävinä selvityksissä esitetyjä näkökantoja myyntipetosten esitutkinnasta ja vaikeuteen saada riittävän tehokkaasti turvattua rikoksella vietyjä varoja hyvinkin ”nopeatempoisessa” rikostyyppissä, missä rahat siirtyvät tililtä toiselle tai nostetaan nopeastikin.

Poliisi voi kuitenkin hyvässäkin tarkoituksessa käyttää esitutkinnassa vain lainsäädännön mukaisia pakkokeinoja. Esimerkiksi pankkitilin ”jäädättämistä” ei pakkokeinolaki tunne. Pidän myös mahdollisuutta tilin takavarikoimiseen epäselvänä ja siten pakkokeinolainsäädännöltä edellytettävän tarkkarajaisuuden ja tulkinnan asianmukaisen tiukkuuden kannalta hyvin ongelmallisena. Lainsäätäjän asettaman takavarikoitavien tilivarojen yksilöitävyysvaatimuksen ohittaminen takavarikoimalla rikoksesta epäillyn koko tili ja siellä olevat ja sinne mahdollisesti tulevat varat pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdan perusteella ei mielestäni ole hyväksyttävää.

Myös verkkopankkitunnusten takavarikkoon liittyy ongelmia, kuten jokapäiväiseen elämiseen tarvittavien välttämättömien hankintojen estyminen.

Tiedossani on, että pakkokeinolain muutostarpeet ovat tarkastelussa oikeusministeriössä (hanke OM058:00/2020). Pidän välttämättömänä, että edellä käsittelemäni takavarikkosäännöksiin liittyvät kysymykset otetaan huomioon pakkokeinolakia kehitettäessä.

## Toimenpiteet

Olen edellä kohdissa 3.3, 3.4 ja 3.5 arvostellut rikosylikomisario A:n menettelyä. Totean kuitenkin, että hän on mitä ilmeisimmin toiminut yksikkönsä yleisen käytännön mukaisesti, jonka poliisilaitoskin on hyväksynyt. Kun otetaan myös huomioon hänen selvityksessään esittämänsä seikat, pidän riittävänä, että saatan edellä esitetyt käsitykseni hänen tietoonsa. Sen lisäksi kiinnitän hänen huomiotaan myös kohdassa 3.2 ja edellä yhteenvedossani esittämiini yleisempiin näkökohtiin.

Saatan päätökseni myös Helsingin poliisilaitoksen ja Poliisihallituksen tietoon. Pyydän Poliisihallitusta ilmoittamaan ratkaisustani kaikille poliisiyksiköille. Lisäksi pyydän Poliisihallitusta ilmoittamaan 31.5.2022 mennessä, mihin toimenpiteisiin päätökseni on mahdollisesti antanut aihetta.

Lähetän päätökseni myös oikeusministeriölle tiedoksi ja otettavaksi huomioon pakkokeinolakia kehitettäessä.